

Administrația din nord-vestul Transilvaniei de după 23 August 1944

După turnura de la 23 august 1944, ca efect al exacerbării propagandei revizioniste a cercurilor conducătoare de la Budapesta, o bună parte din populația de origine maghiară a Transilvaniei și-a manifestat în mod voalat sau chiar fățiș ostilitate față de România și de autoritățile ei, intrând astfel în conflict deschis cu organele românești de ordine publică. Trebuie menționat, însă, de la început, că nu întreaga comunitate maghiară care trăia în România s-a implicat în susținerea acțiunilor cu caracter revizionist inițiate de elementele ostile statului român ori în susținerea propagandei și programului partidului comunist¹. Raportul nr. 9579S, din 2 august 1946, al Inspectoratului Regional de Poliție Cluj, de exemplu, aprecia că populația de origine maghiară de pe raza lui (județele Cluj, Năsăud, Someș și Turda) ar fi fost astfel clasificată din punctul de vedere al tendințelor politice: 85-90% adversari ai regimului de atunci din România, 10-15% democrați, în care se putea avea încredere, iar 50% din totalul ungarilor puteau fi considerați reacționari, gata de luptă².

Suntem convinși că procente indicate de Inspectoratul de Poliție Cluj conțin o mare doză de subiectivism. În plus, nu cunoaștem ce înțelegea de fapt autorul raportului prin termenii *“democrați”* și *“reacționari”* și tocmai din aceste cauze cifrele de mai sus le considerăm orientative. Este posibil ca proporția maghiarilor loiali regimului politic să fi fost, în general, superior celor menționate în diferite rapoarte ale jandarmeriei, poliției și Siguranței statului, căci în ele se consemnau, de regulă, situații care ridicau probleme legate de ordinea internă a statului, făcându-se destul de rar referiri la stări de lucruri normale. Nici utilizarea cifrelor referitoare la membrii de partid de origine maghiară nu constituie un criteriu real de apreciere, căci mulți unguri s-au înscris în partidul comunist din oportunism, neavând nimic în comun cu programul și cu ideologia acestei formațiuni politice. Cert rămâne, însă, faptul că un mare număr de maghiari din Transilvania, în unele zone chiar comunități întregi, au manifestat, după 23 august 1944, ostilitate fățișă față de țara ai cărei cetățeni

erau și că acțiunile lor, vizând desprinderea provinciei din trupul României, au ținut într-o stare de alertă permanentă instituțiile de ordine publică ale statului, au nemulțumit profund populația românească și au generat tensiuni aproape neîntrerupte între aceasta și minoritatea maghiară. Una din cauzele care au determinat conflictele dintre aceste două etnii a fost cauzată în principal de lupta acerbă a membrilor lor pentru ascensiunea la funcțiile de conducere ale instituțiilor administrative și de ordine publică din județe, plăși și comune, care putea influența în mare măsură, într-un sens sau altul, viitorul politic al României.

De la început trebuie precizat că în nord-vestul Transilvaniei contribuția armatei roșii la comunizarea aparatului administrativ a fost, la fel ca și în nordul Moldovei, ocupat în aprilie 1944 de trupele sovietice, substanțială. Și aici, cei care au investit persoane în funcțiile de conducere ale instituțiilor administrative și de ordine publică din capitalele de județe și chiar din localitățile reședințe de plăși ori de comune au fost împuțerniciții sovieticilor. Deși eliberat în toamna anului 1944 de sub ocupația maghiară, în perioada în care s-a aflat sub autoritatea armatei roșii, în nord-vestul Transilvaniei elementele cu orientări procomuniste s-au bucurat de sprijinul nemijlocit al rușilor, reușind să ocupe pretutindeni funcțiile de conducere ale aparatului administrativ. Astfel, în orașul Bistrița, după retragerea trupelor germano-maghiare, prefectura, primăria, tribunalul, judecătoria și serviciul sanitar au funcționat cu reprezentanți numiți de către comandamentul sovietic. Aici, organizația comunistă a început să activeze în octombrie 1944, potrivit directivelor președintelui comunității evreiești, David Candel, care a fost sprijinit de același comandament. Apoi, la 3 noiembrie, a fost constituită în oraș, sub președinția unui oarecare Dumitru Beiușan, și Uniunea patriotică³. La Cluj, rușii au instalat în fruntea prefecturii pe profesorul universitar Teofil Vescan, pe al cărui fiu conducerea comunistă de la București îl delegase pentru a organiza activitatea locală a partidului⁴.

În același timp, soviniștii de origine maghiară, înscriindu-se în număr mare în partidul

comunist, au cooperat în mod fructuos cu armata roșie, în defavoarea românilor, deși aceștia manifestau, în general, ostilitate atât față de ideologia, cât și de metodele practicate de către formațiunea politică ai căror membri deveniseră. Într-o notă informativă a Direcției Generale a Poliției, din 4 martie 1945, redactată pe baza datelor comunicate de Inspectoratul Regional Sibiu, se releva că în nordul Ardealului comuniștii unguri se pretau la acțiuni teroriste față de populația românească, forțând-o să se înscrie în partidul comunist, din care cauză foarte mulți dintre aceștia s-au refugiat în sudul Transilvaniei⁵.

În toamna anului 1944, guvernul român a trimis în județele de aici, la sediile avute în vara lui 1940, pe funcționarii instituțiilor publice, pe măsură ce teritoriile respective erau eliberate de sub ocupația maghiară. Reîntoarcerea lor în orașele și în reședințele de comune și exercitarea atribuțiilor ce le reveneau de drept au fost însă sistematic obstrucționate de către comandamentele militare sovietice din zonele respective. Convenția de armistițiu, semnată la 12 septembrie 1944, de reprezentanții guvernelor de la București și Moscova, stipula, la art. 17, că administrația civilă românească putea fi restabilită pe întregul teritoriu al României până la o distanță de 50-100 km de linia frontului⁶. Comandamentele militare sovietice s-au prevalat, însă, de această prevedere pentru a refuza să recunoască autoritatea instituțiilor administrației românești din județe și din comune pentru a le forța să se retragă din ele, în pofida faptului că linia frontului depășea pretutindeni depărtarea maximă de 100 de km. Aici, la început, rușii și-au focalizat, la fel ca și în Moldova, acțiunile împotriva jandarmeriei române.

În septembrie 1944 au fost reinstalate legiunile de jandarmi și administrația românească în județele Ciuc, Odorhei și Trei Scaune. Acestea au înlocuit pe conducătorii instituțiilor locale și județene ce fuseseră investite de autoritățile de la Budapesta în timpul stăpânirii maghiare prin persoane de origine română, dar comandamentele militare sovietice au refuzat să le recunoască autoritatea. Mai mult, comandamentul rusesc din Târgu Secuiesc a instalat la conducerea plășii un pretor maghiar, pe Rákos Árpád, care a încercat să restaureze imediat conducerea administrativă ungurească. La 22 septembrie 1944, pretorul s-a deplasat în comuna Belani, unde a cerut șefului de post de jandarmi să lase în funcție pe primarul ungur,

prin obligarea celui nou, numit de autoritățile românești, de a-i ceda imediat locul și să înființeze o gardă înarmată pentru paza comunei, compusă numai din maghiari, dispunând, totodată, ca școlile să își înceapă cursurile la 1 octombrie cu învățători unguri, care să predea în limba lor. Trei zile mai târziu, la 25 septembrie, șeful Secției de jandarmi Cătălina, județul Trei Scaune, a fost chemat la Comandamentul sovietic din Târgu Secuiesc, unde i s-a pus în vedere să execute ordinele pretorului, amenințând că, dacă nu îi va da ascultare, nu mai avea nici un rost să mai rămână în comună, întrucât jandarmii români ar fi avut doar sarcina de a urmări pe partizanii germani. Or, după cum se consemna într-o notă din 5 octombrie 1944, a Inspectoratului General al Jandarmeriei, primarii maghiari din plasa Târgu Secuiesc numiți de pretorul Rákos instigau populația, îndemnând-o să nu asculte de jandarmii români și afirmând că aceștia vor pleca din regiune⁷.

Pe 13 octombrie 1944, la două zile după eliberarea orașului Cluj, Legiunea de jandarmi, cu efectivul ei complet, a intrat în garnizoană, împreună cu administrația prefecturii, comendurii pieții, parchetului civil și cu unele unități militare, aici începând astfel să activeze autoritățile civile și polițienești numite de guvernul român. Trei zile mai târziu, la 16 octombrie, ora 11, însă, Comandamentul militar sovietic din Cluj a cerut evacuarea funcționarilor tuturor acestor instituții în termen de trei ore, justificând măsura ca fiind ordonată de mareșalul Rodion I. Malinovski și avertizând că toate persoanele ce vor fi găsite în garnizoană după ora 14 vor fi dezarmate⁸. Ca urmare, o parte din autorități s-au retras în comuna Feleac, iar o alta în comuna Someșeni, de lângă municipiul Cluj, astfel că autoritatea în județ era exercitată, ca și înainte de 13 octombrie 1944, de către gărzile instituite de armata sovietică, compuse, în general, din elemente maghiare șoviniste. În zilele următoare, șefii instituțiilor administrative românești de mai sus s-au prezentat la Comandamentul sovietic al garnizoanei pentru a obține aprobarea revenirii angajaților lor la Cluj. La intervențiile făcute, li s-a răspuns că nu se putea admite intrarea în oraș, deoarece nu se primiseră dispoziții în acest sens de la mareșalul Malinovski. *Azi - menționa Legiunea de jandarmi Cluj, în nota informativă din 21 octombrie - nici o autoritate românească nu se află în capitala județului, ci numai ungurești. Or, - argumenta comandantul ei, locotenentul-colonel Gh.*

Craioveanu, necunoscând, probabil, realitatea nudă - în regiunile secuiești: județele Ciuc, Odorhei și Trei Scaune, imediat ce fuseseră eliberate, autoritățile românești intraseră pentru a-și exercita atribuțiile". Este adevărat că în fruntea județului Comandamentul militar sovietic numise un român, în persoana profesorului universitar Teofil Vescan, dar el era executantul ordinelor acestuia⁹. Cum la sate jandarmii au rămas, totuși, la posturile lor și după 16 octombrie, ei au instalat primari români în fiecare comună. Prefectul a solicitat în repetate rânduri jandarmeriei, prin curieri trimiși la Someșeni, să colaboreze cu noul regim administrativ al județului, însă i s-a răspuns că ea nu putea lucra decât cu autoritățile numite de guvernul român, care rămânea singurul îndreptățit a-i cere colaborarea¹⁰. Legiunea de jandarmi Cluj, solicitând, la 21 octombrie 1944, intervenția autorităților centrale pentru a i se permite reintrarea în municipiu, menționa că posedea informații potrivit cărora totii ungurii din capitala județului și cu aceasta *"înregul partid maghiar"*, pentru a-și menține poziția avută în timpul stăpânirii ungurești, se înscriseră, spre a-și camufla atitudinea, în partidul comunist, sperând astfel ca orașul să fie tot sub controlul ungarilor și ca acest element etnic să predomină prin toate manifestările sale populația românească¹¹.

Într-o notă informativă - nr. 3, din 1 noiembrie 1944 - trimisă de comandantul Legiunii Cluj, locotenent-colonel Gh. Craioveanu, Inspectoratului General al Jandarmeriei și Inspectoratului Regional Cluj, se relatează că, după 15 zile de la evacuare, legiunea se afla în aceeași situație, deși făcuse numeroase intervenții la autoritățile superioare sovietice, direct și prin generalul Gheorghe Praporgescu, prin colonelul Gh. Bădescu și prin comandantul Diviziei 20 Infanterie Apahida, generalul Caracaș, toate rămase fără urmări. *"Răspunsul este unul singur și se repetă că fără un prealabil ordin al Domnului Mareșal Malinovschi autoritățile civile și militare românești nu pot reintra în Cluj"*¹². Lipsa autorităților românești - continua Craioveanu - se resimte puternic. *În orașul Cluj starea de spirit este foarte tensionată printre români, din cauza măsurilor luate de Comandamentul militar sovietic la 16 octombrie prin evacuarea autorităților legale din municipiu, dar mai cu seamă din cauza atitudinii ungarilor față de populația de origine română, care este și astăzi umilită de către o conducere maghiară ce numai simbolic poartă în fruntea ei un prefect*

*român (Teofil Vescan), un primar român (Av. Bugnariu) și un șef de poliție român (Ing. Salvan) și cu restul funcționarilor format numai din unguri, în frunte cu subprefectul György*¹³".

La 15 octombrie 1944, la trei zile după eliberare, au revenit în capitala județului Bihor. la Oradea Mare, și jandarmii Legiunii, pentru a se reinstala în teritoriu. Luând contact cu colonelul Zaițev (șeful Comandamentului militar local sovietic), acesta a comunicat că legiunea nu putea funcționa fără aprobarea generalului Cernisov. Obținându-se acordul șefului de stat major al generalului, Zaițev a încuviințat, la 17 octombrie, ca legiunea să se instaleze în oraș și să rămână acolo până la sosirea aprobării personale de la Cernisov. Aceasta a fost obținută la 20 octombrie, astfel că legiunea și-a reinstalat toate formațiunile în teritoriu. La 29 octombrie au sosit la Oradea și Comandamentul Cercului Teritorial, precum și formațiunile de poliție, cărora Comandamentul militar sovietic le-a pus în vedere să părăsească orașul în 48 de ore. Apoi, la 1 noiembrie, comandantul Legiunii Bihor a fost chemat personal de generalul Cernisov, căruia i s-a ordonat să retragă legiunea în decurs de 48 de ore din teritoriul eliberat, termen după care jandarmii rămași urmau a fi arestați. După primirea ordinului, toate posturile au fost evacuate, iar legiunea și-a mutat sediul la Beius, unde își avusese reședința în anii 1940-1944, în locul lor rămânând autorități administrative și de ordine publică maghiare¹⁴.

Legiunea Maramureș a revenit în capitala județului, la Sighetu Marmației, la 1 noiembrie 1944. *"Populația - se arăta într-un studiu informativ, întocmit la 15 noiembrie 1944, după ce jandarmii au fost scoși din teritoriu - a sărbătorit reîntoarcerea prin construirea unor arcuri de triumf la intrarea în comune, timp în care maghiarii au încercat și au reușit, în bună măsură, să capteze bunăvoința autorităților militare rusești, în detrimentul locuitorilor români, prin înscrierea în mare număr în partidul comunist"*¹⁵.

Tot la începutul lui noiembrie s-au înapoiat la sediile lor și legiunile Satu Mare și Sălaj. În darea de seamă din 7 noiembrie 1944 a Legiunii de jandarmi Satu Mare asupra funcționării ei în teritoriul eliberat, trimisă Inspectoratului Regional de Jandarmi Craiova, de care depinsese până atunci, se arată că ea a fost împiedicată de către autoritățile sovietice să activeze, astfel că nu a putut realiza aici, de fapt, nimic concret. În acel timp, în județ nu se afla nici o autoritate militară sau polițienească

a statului român pentru a conlucra cu legiunea. Când au revenit jandarmii, populația românească s-a bucurat. Pe de altă parte, imediat ce armata sovietică a pătruns pe teritoriul județului, maghiarii au început să se înscrie în partidul comunist, lansând zvonul că ar fi fost mai bine să rămână sub stăpânire rusească. Locuitorii evrei, însă, care fuseseră prizonieri în perioada de sfârșit a regimului horthyst, s-au arătat foarte mulțumiți de revenirea jandarmilor români, iar după retragerea lor au devenit îngrijorați. În urma ordinului nr. 10 458/1944 al Comandamentului General al Etapelor, legiunea a fost scoasă din județ, iar populația și-a exprimat neliniștea pentru că era lăsată din nou sub stăpânire străină¹⁶.

În perioada în care județul Sălaj a fost teatru de operațiuni militare, aici dominaseră jafurile și debandada, ordinea publică fiind menținută doar de gărzile cetățenești, cu rezultate destul de modeste. După ce, la începutul lunii noiembrie, jandarmii au revenit în teritoriu, ordinea a fost restabilită, la realizarea ei contribuind și gărzile cetățenești. Românii și-au manifestat bucuria pentru înapoierea jandarmilor, timp în care ungurii, nemulțumiți de noua situație, au reacționat, ca și în celelalte teritorii din nord-vestul Transilvaniei, prin înscrierea în număr mare în partidul comunist¹⁷. După retragerea autorităților românești din județ, persecuțiile împotriva românilor s-au intensificat. Așa, de pildă, în ianuarie 1945, când sovieticii au deportat în U.R.S.S. populația de origine germană din România și din Ungaria, notarii maghiari care au întocmit tabelele au inclus în ele și un mare număr de români din comunele Sanislău, Ciumești, Pișcolt, Careii Mari și Tășnad, care au fost trimiși la muncă forțată în Uniunea Sovietică, deși ordinul se referea numai la nemți¹⁸.

Așadar, la începutul lunii noiembrie 1944, unele legiuni și chesturi de poliție din nord-vestul Transilvaniei erau expulzate din teritoriile în care se întorseseră, altele erau lăsate să staționeze în județele în care își aveau sediul, fără dreptul de a-și exercita atribuțiile, iar altele au îndeplinit o serie de funcții, în măsura în care comandamentele militare sovietice le-au permis. La 11 noiembrie 1944, însă, Comandamentul militar sovietic din București a cerut ministrului afacerilor interne să scoată toate legiunile de jandarmi și chesturile de poliție din județele nord-vestului Transilvaniei¹⁹. Decizia a fost adusă la cunoștința Inspectoratelor de Poliție și ale Jandarmeriei

de către reprezentanții autorităților militare rusești din capitalele județelor respective, înregistrându-se unele deosebiri în privința termenului de finalizare a operației. În dimineața acelei zile, comandanții legiunilor Mureș și Someș au primit ordine verbale de la comandamentele sovietice de a retrage toți jandarmii la reședința legiunilor, fără a li se explica rațiunea măsurii. Comandantul Legiunii Mureș a fost informat însă de către Comandamentul sovietic din Reghin că dispoziția privea întregul teritoriu al Ardealului de Nord²⁰. În aceeași zi, la ora 11, autoritățile românești de pe raza Inspectoratului de Jandarmi Mureș au fost convocate la sediul Comandamentului sovietic din Târgu Mureș, unde reprezentantul acestuia a cerut legiunilor Mureș, Ciuc, Odorhei și Trei Scaune să se evacueze imediat peste vechea frontieră, aprobându-li-se, pentru efectuarea operației, rechiziționarea unor mijloace locale de transport²¹. Seara, o nouă dispoziție a Comandamentului sovietic a admis tuturor autorităților românești din județele Mureș, Ciuc, Odorhei și Trei Scaune să rămână pe loc și să își exercite serviciul, urmând ca o hotărâre definitivă să fie adoptată în dimineața zilei de 12 noiembrie²². Tot la 11 noiembrie, însă Ministerul român al Afacerilor Interne a solicitat tuturor autorităților lor de pe raza Inspectoratului să rămână pe loc, anunțându-le că evacuarea fusese anulată. Dar, ulterior, Comandamentul militar sovietic a fixat drept ultim termen de retragere data de 12 noiembrie, ora 9 dimineața²³. Legiunea de jandarmi a județului Cluj a primit ordinul în ziua de 11 noiembrie, la ora 16, dându-i-se răgaz de a părăsi județul până cel târziu la 12 noiembrie, ora 9 dimineața, sub amenințarea arestării ofițerilor și dezarmării și arestării trupe. Ca urmare, legiunea s-a evacuat în județul Turda, odată cu ea plecând și un batalion de vânători de munte, care se aflase dislocat în garnizoana Cluj²⁴.

În ziua de 12 noiembrie 1944, premierul român a avut o întrevedere cu comisarul adjunct al afacerilor străine al U.R.S.S., Andrei Ianuarievici Vâșinski, unde s-a discutat despre îndeplinirea clauzelor Convenției de armistițiu. Cu acel prilej, Sănătescu a solicitat să se acorde o păsuire de 2-3 zile pentru retragerea administrației românești din nord-vestul Ardealului. Vâșinski a motivat că nici el, nici vicepreședintele Comisiei Aliate (Sovietice) de Control nu aveau cunoștință de decizia Comandamentului sovietic, dar că știa că în teritoriul respectiv ar

fi acționat un detașament înarmat denumit *"Detașamentul Maniu"*, care comitea acte criminale. Or, Petru Groza, participant și el la întrevedere, a recunoscut că Iuliu Maniu îi declarase că nu permisesese nimănui să acorde numele său unui asemenea detașament²⁵, formațiuni de luptă anticomuniste fiind organizate sub patronajul Partidului Național-Tărănesc mai târziu, abia cu începere de la 1 decembrie 1944. În realitate, organizații paramilitare, intitulate *"Iuliu Maniu"* au fost constituite în septembrie 1944 și ele au patronat represii împotriva maghiarilor care asupriseră pe români. Astfel, la 26 septembrie 1944, comandantul regimentului *"Iuliu Maniu"*, împreună cu 70 de voluntari, au decapitat doi maghiari și au împușcat alți nouă din comuna Aita Seacă, județul Trei Scaune, care asasinaseră mai mulți soldați români²⁶.

Măsura retragerii autorităților a produs, însă, în mod natural, neliniște în rândurile românilor din nord-vestul provinciei. Iată cum era prezentată atitudinea lor într-un raport al Legiunii Maramures, din 15 noiembrie 1944. Legiunea a primit ordin să fie dislocată în garizoana Zalău, la Careii Mari, județul Sălaj, deci tot într-un județ ce se aflase, până în octombrie 1944, în componența statului maghiar. Traseul, de circa 250 km, a fost străbătut în opt zile. *"Pe tot parcursul lui - menționa șeful ei - am fost întâmpinați de populație, dintre care, majoritatea cu lacrimi în ochi, se plângeau că vor rămâne iar sub stăpânirea străinilor și că, prin plecarea noastră, le-am produs o durere și mai mare și mai bine ar fi fost dacă nu veneam, deoarece se nutreau cu ideea că în curând vor veni autoritățile administrației românești"*²⁷. În unele comune de pe traseu, locuitorii, având impresia că legiunea se întorcea în teritoriile eliberate, deoarece pe aceeași arteră trecuse și Legiunea județului Satu Mare, dar în direcție opusă, au arborat tricolorul românesc și i-au făcut întâmpinări de bun venit²⁸.

Autoritățile sovietice au refuzat să ofere vreo explicație comandanților de legiuni și chestorilor de poliție în legătură cu cauzele care au determinat adoptarea ordinului de evacuare. Nici notele informative, nici dările de seamă ale legiunilor și inspectoratelor de jandarmi ori de poliție expulzate în noiembrie 1944 nu vin cu o motivare cât de cât clară a hotărârii de îndepărtare a administrației românești din nord-vestul Transilvaniei.

Rapoartele organelor de ordine publică privitoare la starea de spirit a populației de aici,

când se referă la relațiile interetnice, consemnează numeroase manifestări ale elementelor minoritare ce ținteau la subminarea autorității statului român în teritoriul respectiv. Apoi, în consemnările unor contemporani ai evenimentelor sunt explicate, dacă nu toate, cel puțin o parte din motivele care au condus la adoptarea unei asemenea măsuri. Rezultă că ea a reprezentat un mijloc de presiune din partea Moscovei, determinată de elementele șovine de origine maghiară din regiune, care au reușit să capteze bunăvoința autorităților militare sovietice.

De altfel, au fost nu puține cazurile în care, la incitațiile maghiarilor din zonă, rușii au acționat împotriva unor persoane de origine română ori chiar împotriva unor comunități românești. Astfel, la începutul lunii februarie 1945, la cererea acestora, Comandamentul militar sovietic din Oradea a arestat cinci membri ai Partidului Național-Tărănesc, inclusiv pe președintele organizației județene Bihor, avocatul Eugen Chiș²⁹. În județul Sălaj, în august 1945, delegatul Comisiei Aliate (Sovietice) de Control din Zalău a stopat cercetările ce se efectuau asupra persoanelor care săvârșiseră atrocități împotriva românilor în perioada în care teritoriul fusese sub dominație maghiară³⁰. Referindu-se la acest fapt, Legiunea de jandarmi Sălaj remarcă, în buletinul informativ pe perioada 26 august-10 septembrie 1945, indignarea locuitorilor din plășile Buciumi și Șimleul Silvaniei, în care avuseseră loc masacrele împotriva populației de origine română din satele Trăzneș și Ip, întrucât, până la acea dată, nu se luase nici o măsură împotriva celor ce îi terorizaseră în timpul stăpânirii horthyste, ucigându-le frații și părinții, locuitorii insistând ca celor vinovați să li se aplice pedepse la fel cum le fuseseră administrate celor ce persecutaseră pe evrei în Regat³¹.

Într-o notă a Inspectoratului General al Jandarmeriei, din 12 noiembrie 1944, se evidențiază că cercurile național-tărăniste își manifestau îngrijorarea în legătură cu cererea Comandamentului militar sovietic din București de a fi retrase în termen de trei zile autoritățile românești din nord-vestul Ardealului, întrucât MADOSZ-ul își extinsese organizațiile în întreaga provincie, iar *"Săgețile de foc"*, care erau o mișcare naționalistă comparabilă cu legionarismul, își schimbaseră nuanța, devenind comunistă, astfel că dispoziția Comandamentului sovietic s-ar fi datorat tocmai influenței lor³². La rândul său, istoricul

David Prodan observa, referindu-se la atmosfera din acea vreme, că, sub steagul noilor lozinci democratice, "*multe haine fuseseră întoarse pe cealaltă față, realizându-se astfel subit saltul de la hortism la democrație*". O propagandă exacerbată se desfășura pe tema "*atrocităților*" gărzilor lui Iuliu Maniu, nepomenindu-se nimic de masacrele săvârșite de unguri la Ip și Treznca și de alte orori antiromânești ale administrației din timpul ocupației maghiare. Mai rău decât atât, până și oficialitatea românească se angajase într-o asemenea propagandă. "*Nu numai la Cluj, ci și în presa noastră, în discursuri nu mai auzai decât de suferințele bieților unguri! Și nici un cuvânt despre cele petrecute în Ardealul de Nord, nici pome-neală de Ip, Trăznea... <Gărzile Iuliu Maniu> n-au fost decât un pretext pentru sovietici de a expulza administrația revenită în Transilvania de Nord, ci mai ales arma de luptă împotriva reacțiunii, pentru uzul noilor democrați*"³³. La rândul său, premierul român de atunci, generalul Constantin Sănătescu, găsea că măsura fusese "*opera*" comuniștilor, care nu vedeau cu ochi buni intrarea maniștilor în Ardeal³⁴.

De fapt, mai cu seamă în perioada în care încercau să acapareze conducerea României, liderii comuniști s-au folosit de prilejul de a condamna orice măsură adoptată de către guvernanti împotriva unora dintre maghiari, neluând în considerație motivele care impuseseră aplicarea lor. La 21 noiembrie 1944, unul dintre fruntașii partidului comunist, Alexandru Drăghici, publica în ziarul "*Scânteia*" articolul *Rămășițele hitleriste*, pe care îl reproducem ca pe o mostră a propagandei acestui partid: "*Susținut de elemente reacționare din conducerea partidelor respective, guvernul trecut a pus în practică munca <obștească> pentru tineretul maghiar și foarte puțini germani. Dar nu pentru hitleriști, ci pentru elemente democrate, pentru tineretul maghiar apolitic din Ardeal și chiar pentru comuniști. De protejarea hitleriștilor avea grijă Aldea și cu sabotorii lui. Astfel, unele elemente care au luptat pentru actul de la 23 august sunt trimiși (sic!) astăzi la muncă <obștească>. Încadrați în formații premilitare, vreo 2500 de tineri au fost transportați din regiunile și localitățile respective și duși la C.F.R., sub conducerea unor ofițeri care nu par să fi ustat că s-a schimbat ceva după 23 august în această țară. Aceeași atitudine de persecuție care domnea în trecut față de evrei există acum față de unguri. Înjurăturile, persecuțiile, bătaia sunt metodele practicate de către comandanți față de acești*

tineri. Mâncarea, la început inexistentă, e acum mizerabilă, dorm pe jos în niste bărăci (sic!) fără foc, fără haine călduroase, acum în pragul iernii". Liderul comunist cerea nu ameliorarea regimului de trai, ci eliberarea lor³⁵.

Probabil că, în situația dată a României din acea perioadă de război, condițiile de viață ale persoanelor concentrate pentru a presta muncă <obștească> nu erau deloc mulțumitoare. Dar, la un asemenea regim au fost supuși și mulți etnici români, despre care Alexandru Drăghici nu face nici măcar o mențiune. Mai mult decât atât, încadrarea lor în detașamentele de muncă forțată s-a făcut nu din inițiativa guvernului român, ci la cererea expresă și sub supravegherea Comisiei Aliate (Sovietice) de Control și ea a vizat de fapt anumite categorii de persoane indicate de către autoritățile sovietice, care controlau atunci de fapt întreaga activitate a societății românești.

După ce organele de ordine publică și cele administrative au fost obligate să se retragă din teritoriile eliberate, aceste zone au rămas complet lipsite de autorități românești. În unele părți, precum în Bihorul ocupat în 1940 de Ungaria, maghiarii au început să jefuiască din nou pe români. Ca urmare, starea de spirit a acestora din urmă, mai cu seamă a locuitorilor mai săraci, care sufereau enorm din cauza lipsurilor din ce în ce mai numeroase, îmbrăca aspectul unei ostilități crescânde față de populația minoritară, reflectat în comentarii nefavorabile de tot felul la adresa ei³⁶.

Curând după scoaterea jandarmilor și polițiștilor din județele nord-vestului Ardealului, unor legiuni de jandarmi și chesturi de poliție li s-a permis de către comandamentele militare sovietice să revină, temporar, în teritoriu, pentru a doua oară, cu scop de a executa sarcinile impuse de acestea, nu pentru a-și exercita atribuțiile legale. Așa, de pildă, la începutul lunii decembrie 1944, Legiunea județului Satu Mare a fost regrupată la Seini, același județ, dar la dispoziția Sectorului I Etape³⁷. De îndată ce linia frontului s-a îndepărtat, ea a fost din nou expulzată³⁸, stabilindu-se sediul provizoriu în comuna Freidorf, județul Timiș.

La 12 martie 1945, la numai trei zile după ce guvernul sovietic a comunicat celui român că, în conformitate cu Convenția de armistițiu, consimțea instalarea administrației românești în nord-vestul Transilvaniei, inspectoratele de jandarmi și de poliție le-au cerut subordonaților să se întoarcă în teritoriile lor³⁹. Dar

operația reîntoarcerii a fost temporizată de reprezentanții sovieticilor din România însărcinați cu aplicarea armistițiului. *"Faptul că intrarea în Ardeal nu a devenit încă realitate, cu toate pregătirile și propaganda care s-a făcut, coroborat cu zvonurile de organizare polițienească de acolo, - se arată în raportul Inspectoratului de Jandarmi Oradea referitor la situația din luna martie 1945 - conduce la credința că instituția jandarmeriei și ofiterii în Ardeal vor avea de suportat greutăți și înjosiri în executarea serviciului. Imixtiunea în serviciu cu caracter brutal și ilegal din partea autorităților sovietice mențin încă nemulțumirea semnalată în buletinele anterioare"*⁴⁰.

Pe de altă parte, nici guvernul Petru Groza nu se arăta interesat să susțină revendicările organelor de ordine publică din nord-vestul Ardealului, întrucât întoarcerea lor îi putea stânjeni, datorită puternicei influențe a Partidului Național-Tărănesc din provincie, programul de introducere a oamenilor săi de încredere în rândurile acestor instituții. Reducerile de efective operate în sânul jandarmeriei și poliției, la cererea Comisiei Aliate (Sovietice) de Control, cu începere din decembrie 1944, conduseseră doar la trecerea în rezervă a numeroși jandarmi și polițiști. Or, guvernul condus de Groza dorea o restructurare profundă în cadrele lor, care să le transforme în instituții docile noii puteri a statului român. De altfel, în prima ședință a Consiliului de Miniștri a noului guvern, din 7 martie 1945, șeful cabinetului anunța că reorganizarea imediată a aparatului de poliție și a jandarmeriei reprezenta, după legiferarea reformei agrare, al doilea punct programatic al său⁴¹.

Acesta a fost motivul pentru care reinstalarea organelor de ordine publică în nord-vestul Transilvaniei și acceptarea dreptului de a-și exercita atribuțiile au continuat să fie temporizate. Or, întârzierea crea suspiciuni îndreptățite în rândul corpului de comandă al jandarmeriei și poliției, care sesizaseră corect intențiile guvernului. În buletinul informativ asupra stării de spirit a jandarmilor din Inspectoratul Oradea pe luna aprilie 1945 se releva că întârzierea emiterii ordinului de intrare a angajaților acestei instituții în nord-vestul Ardealului, care este așteptată de o jumătate de an, și faptul că în acel teritoriu s-a creat o jandarmerie așa-zisă populară *"conduc la credința că vom avea de suportat încă noi greutăți și amănări"*⁴². Măsura trecerii ofiterilor de jandarmi în cadrul disponibil, în etape și în

număr de aproape 50% față de august 1944, îi nemulțumește până la revoltă, cu atât mai mult cu cât în acest teritoriu s-a introdus jandarmeria populară și sunt zvonuri că vor fi introduse și în regat astfel de elemente, căci în bugetul Ministerului Afacerilor Interne s-a prevăzut un capitol pentru asemenea angajări⁴³. Același buletin completa observațiile asupra trupelor jandarmeriei: *"Situația de subordonare pe care trebuie să o adopte chiar în legitimă apărare față de membrii armatei roșii de ambele sexe și în ultimul timp și față de membrii F.N.D. și MADOSZ, susținute de armata rusă, a făcut ca jandarmul în termen să-și socotească existența lui în teritoriu umiltoare și să întârzie prezentarea la concentrare sau să nu se mai prezinte deloc"*⁴⁴. Or, în aceeași lună, în noaptea de 11/12 aprilie 1945, maghiarii din comuna Arpășel, județul Bihor, dezarmaseră plutonul de grăniceri, ducând la Salonta șapte soldați, împreună cu comandantul lor⁴⁵.

Pe de altă parte, reinstalarea organelor de ordine publică în teritoriu continua să fie temporizată. La 26 mai 1945, Inspectoratul General al Jandarmeriei comunica, prin ordinul nr. 101 040, Inspectoratelor regionale localitățile în care se aflau cantonate încă instituțiile de aici, menționând că unele modificări se făcuseră: Inspectoratul Cluj se afla încartiruit la Alba Iulia, Inspectoratul Oradea la Arad, Inspectoratul Târgu Mureș, fiind desființat la 1 decembrie 1944, legiunile Ciuc și Mureș erau încartiruite la Târgu Ocna, județul Bacău, legiunea Trei Scaune la Prejmer, județul Brașov, legiunea Odorhei la Feldioara, județul Brașov, legiunile Inspectoratului Cluj: Someș în comuna Mihai Viteazul, județul Turda, legiunea Cluj la Turda, legiunea Năsăud la Vatra Dornei, județul Câmpulung, iar legiunile Inspectoratului Oradea: Sălaj la Frăclia, județul Timiș, legiunea Satu Mare la Freidorf, același județ, iar legiunea Maramureș la Oravița, județul Caraș⁴⁶. În cursul lunii următoare, organele jandarmeriei continuau să fie dislocate în aceste zone, așa cum rezultă din raportul trimis de comandantul Legiunii Satu Mare la 15 iunie 1945 Inspectoratului Regional de Jandarmi Oradea, din care aflăm că nu putea oferi un răspuns asupra situației liderilor locali ai Grupului Etnic German din România reveniți în județ din Germania, întrucât atunci legiunea întreprindea razii pe teritoriul județului Timiș⁴⁷.

Instituția jandarmeriei *"populare"* din nord-vestul Ardealului, care a acționat în acest teri-

toriu, în lipsa organelor oficiale de ordine publică, a fost, la fel ca și în Moldova, o creație a administrației sovietice, care nu numai că a contribuit la constituirea ei, ci i-a și înarmat membrii. Așa, de exemplu, în județul Bihor, până în iulie 1945, când au fost recuperate o parte din arme, Comandamentul militar sovietic din municipiul Oradea împărțise un număr de 246 de puști „jandarmilor populari”⁴⁸.

În plus, în multe localități, „gărzile populare”, constituite cu scop de a proteja averea și viața populației, erau compuse în exclusivitate din maghiari, care persecutau pe locuitorii de origine română. În comuna Roteni, județul Mureș, în care locuiau circa 2000 de unguri și numai 65 de români, în perioada 1940-1944 maghiarii exercitaseră presiuni asupra acestora din urmă pentru a-i converti la cultul reformat, dar numai patru dintre ei au adoptat această religie. După retragerea administrației românești din teritoriu, în noiembrie 1944, în comună s-a creat o „gardă populară”, compusă numai din unguri, ai căror membri au persecutat din nou pe români. Ei au confiscat întreaga avere a bisericii greco-catolice, în casele parohiale au fost cazate familii de maghiari care nu posedau locuințe, iar în incinta biserii a fost instalat un atelier de fierărie⁴⁹.

În condițiile temporizării procesului de reinstalare a administrației românești în nord-vestul Ardealului și a refuzului maghiarilor de a admite revenirea autorităților legale, populația de origine română se confruna cu un tratament similar aceluia la care fusese supusă în anii 1940-1944. Ministrul de război, Constantin Vasiliu-Rășcanu, îi relatea comisiarului adjunct al afacerilor externe al U.R.S.S., A. I. Vășinski, la 27 iunie 1945, că ungurii de aici nu vroiau să recunoască administrația românească, autoritățile ei fiind izgonite din teritoriu. La Târgu Mureș, ei au somat Batalionul român de infanterie revenit în oraș să îl părăsească, amenințând pe comandantul lui că, în caz contrar, îl vor aresta. Concomitent, profesorii români erau alungați din școli. Întrucât organele administrației centrale de la București nu au reacționat în nici un fel împotriva unor asemenea acte, românii de aici comentau că guvernul Petru Groza vroia, de fapt, să îi maghiarizeze⁵⁰.

După revenirea autorităților românești în județele din nord-vestul Ardealului, mulți locuitori de origine maghiară le-au nescocotit dispozițiile, continuând să întreprindă diferite acțiuni împotriva populației de origine română și a organelor administrative sau de ordine

publică. Astfel, secuii din comuna Ciumani, județul Ciuc, au atacat, în seara zilei de 10 iunie 1946, postul de jandarmi, cerând plecarea lor din localitate⁵¹. Legiunea de jandarmi Timiș consemna, într-un raport de la finele anului 1945, că românii din județ erau antimaghiari, exemplificând atitudinea lor prin acțiunea unui grup de tineri din comuna Urseni care, la 24 decembrie 1945, au evacuat din sală pe ungurii care participau la o serbare organizată de membrii acestui grup etnic⁵², dar tot aici legiunea evidenția că maghiarii își continuau acțiunile șoviniste, prin acapararea funcțiilor administrative în comunele în care ei se aflau în mică minoritate față de români și că opuneau rezistență față de autoritățile locale, în special împotriva jandarmilor, care încercau să-și facă datoria. Astfel, orice măsură luată de jandarmi împotriva ungurilor care comiteau infracțiuni de drept comun devenea la elementele șovine oprimare sau „*pomure din ură de rasă*”. La Ghiroda, când s-au făcut percheziții domiciliare la câțiva unguri, la care s-au găsit haine militare, ei au declarat Uniunii Populare Maghiare că jandarmeria „*era animată de ură de rasă*”, acuzația generalizându-se și punându-se în sarcina jandarmilor fapte ce nu le săvârșiseră⁵³. Or, sentimentele antiromânești ale maghiarilor din Ghiroda pot fi exemplificate printr-un act comis câteva luni mai târziu, în seara zilei de 10 aprilie 1946, când un grup de membri tineri ai Uniunii Populare Maghiare s-a deplasat la biserica ortodoxă din localitate, de unde au luat toaca, pe care au rupt-o în bucăți, declarând că lor nu le trebuie biserică românească, deși în comună trăiau 850 de români și numai 518 unguri⁵⁴.

Aproape pretutindeni, acolo unde organele administrative revenite în teritoriu au operat schimbări în rândurile personalului unor instituții de stat, maghiarii au încercat să restaureze vechea situație. Legiunea de jandarmi Turda consemna, la 23 aprilie 1947, că în județ conducătorii Uniunii Populare Maghiare duceau o acțiune și o propagandă șovină care urmărea înlăturarea tuturor elementelor românești ce dețineau diferite funcții în administrația județului și a comunelor. Se relatea cazul din comuna Lunca Mureșului, unde președintele local al Uniunii, Kessony Ioan, a convocat comitetul organizației, cerându-i să îi destituie pe români din funcții, pe motiv că populația de aici ar fi fost compusă numai din unguri. Două persoane de origine maghiară din comitet - Bacsy Benjamin și Boasă Dionisie - s-au

împotrivit, au refuzat să semneze procesul-verbal și l-au denunțat pe Kessony la șeful de post de jandarmi⁵⁵. În comuna Chesău, județul Cluj, funcția de președinte a Uniunii Populare Maghiare și-a arogat-o un oarecare Horvath Ștefan, care fugise în 1940 din sudul Transilvaniei în nordul ocupat de maghiari, înrolându-se în armata ungară și luptând împotriva celei românești până la sfârșitul războiului, când a revenit acasă și s-a instalat primar, pretinzând că era democrat. Compromisul lui, în noua calitate, față de românii din comună a scandalizat până și pe unguri, care doreau să fie înlocuit tot cu un maghiar, dar care să nu fi fost măcar înrolat în armata horthystă⁵⁶.

În general, orice adunare a maghiarilor, indiferent de caracterul ei, era transformată de către șovinistii unguri într-un prilej de etalare a ostilității membrilor acestui grup etnic față de statul român și față de autoritățile lui. La Oradea, de pildă, la manifestația de stradă din 15 martie 1945, consacrată împlinirii a 97 de ani de la izbucnirea revoluției din 1948 din Ungaria, participanții, purtând drapelul și stema maghiară, au protestat împotriva instaurării administrației românești și au cerut conducere ungurească în nordul Ardealului⁵⁷. La adunarea din 12 august 1945, convocată de organizația P.C.R. Târgu Secuiesc, s-a manifestat împotriva statului, a guvernului și a armatei române și au fost rupte pancartele pe care erau scrise lozincile: *“Trăiască guvernul Groza”* și *“Trăiască prietenia româno-maghiară”*. La adunare au participat și jandarmii unguri din *“jandarmeria populară”*, care au venit înarmați, fără ca poliția să ia vreo măsură împotriva lor⁵⁸. La 15 martie 1946, tot la Târgu Secuiesc, a avut loc o adunare organizată de Tineretul Progresist Maghiar, prilejuită de împlinirea a 98 de ani de la începutul revoluției ungare din 1848, care a căpătat un caracter șovin și prin faptul că a fost încurajată de oficialitățile locale, întrucât toți funcționarii poliției din județul Trei Scaune, inclusiv șeful ei, ca și secretarul P.C.R., erau unguri⁵⁹. La ea au participat secui din oras și din comunele învecinate, precum și elevi, care au defilat cu drapele mari ungurești, toți manifestanții având pe piept tricolorul maghiar. S-a cântat imnul național al Ungariei și s-a scandat lozinca *“Trăiască sfânta patrie maghiară”*. Poliția și Sectorul de jandarmi primiseră ordin să interzică orice manifestație de stradă, dar ele nu numai că nu s-au conformat, ci chiar au organizat-o și au participat la ea. Șeful poliției din Târgu Secuiesc a dat

demonstranților un drapel românesc care a fost purtat, în mod sfidător, în poziție orizontală și cu pânza înfășurată, în timp ce drapelele ungurești erau ținute în sus, cu pânza desfășurată. *“Este demn de remarcat - se arăra în raportul nr. 879 S/1946 al Inspectoratului de Poliție Mureș - că la sărbătorile românești aceste autorități nu au participat, deși au primit ordin. În plus, în același timp, șeful gării Târgu Secuiesc a fost amenințat că dacă nu schimbă placa din stația C.F.R., scrisă în limba română, cu alta în maghiară, va fi omorât, iar gara aruncată în aer. Față de asemenea acțiuni - conchidea raportul - românii de aici sunt profund indignați”*⁶⁰.

Izvoarele documentare consemnează, pe lângă numeroase cazuri de înlăturare din funcții a persoanelor de origine română sau de nesocotire a autorității acestora, și câteva acțiuni care au căpătat aspect de rebeliune. Într-o radiogramă din 8 februarie 1946, a Inspectoratului Regional de Poliție Mureș trimisă secretarului general al Ministerului Afacerilor Interne, Avram Bunaciu, și directorului general al poliției, se arăta că poliția de reședință Miercurea Ciuc îi raportase, în aceeași zi, la ora 15,40, cu nota telefonică nr. 5 781, că, pe data de 6 februarie, la ora 13,00, fuseseră reținuți, pentru crime de război, patru secui din Gheorghieni și unul din Miercurea Ciuc, care urmau să fie trimiși la Tribunalul Poporului din Cluj. Pe la ora 13,00, în ziua de 8 februarie, s-au strâns în fața Comisariatului de poliție Gheorghieni, unde cei cinci se aflau reținuți, circa 500-600 de persoane, recrutate mai mult din rândurile profesorilor și elevilor, a gospodarilor și a sotiilor acestora din localitate, care au protestat contra arestării protopopului Lászlo Ignațiu, cerând eliberarea lui. Atât protopopul, cât și organele Comisariatului de poliție au rugat lumea să se împrăstie, însă fără nici un rezultat. Mulțimea a pătruns cu forța în curtea comisariatului și a eliberat pe toți arestații, luându-i cu ea, fără ca personalul redus al poliției să fi putut împiedica acest act și fără să se fi făcut uz de armă. La ora 14,30 lumea a plecat de la poliție. În confruntarea dintre populație și autorități, comisarul Ioachim Chișioiu, din Gheorghieni, a fost bruscat și molestat⁶¹. La demonstrație a luat parte și ajutorul de primar, Elekes Vincențiu, un tânăr de 28 de ani. Înainte de demonstrație, el a avertizat pe Vargancsik Iosif și pe alți activiști ai P.C.R. să fie atenți cu preotul Laszlo Ignațiu, *“căci un singur dangăt de clopot va aduna populația celor 9 sate și va mătura pe toți aceia care au*

luat parte la arestarea preotului". După eliberarea protopopului, Vargancsik s-a exprimat în public: "*Noi suntem Tribunalul Poporului și nu cei ce judecă la Cluj*"⁶².

Procesul celor implicați în eliberarea arestaților de la Gheorghieni a început la 5 martie 1946, la Tribunalul Militar Brasov, în el fiind implicate 16 persoane ce fuseseră arestate la 8 februarie⁶³. La 12 aprilie, Curtea Marțială a pronunțat sentința, achitând pe toți inculpații de scoaterea prin forță din arestul poliției a criminalului de război Laszlo Ignatz. Întrucât chiar procurorul a cerut achitarea, s-a dat naștere la comentarii nefavorabile referitoare la modul în care s-a judecat acest caz, care, *"după părerea opiniei publice, s-a transformat dintr-un proces de extremă gravitate într-o parodie"* (subl. autorului), fapt ce și-a găsit ecoul și în presa locală prin anunțul potrivit căruia procesul celor din Gheorghieni *"a decurs într-o atmosferă veselă"*⁶⁴. Cum la eliberarea persoanelor arestate participaseră și doi supuși maghiari, dr. Sági Ștefan și Lovásky Zoltan, după proces, s-a ordonat telefonic, ca poliția din Miercurea Ciuc să îi treacă imediat peste frontieră, în baza ordinului nr. 42 001/1946 al Poliției de Siguranță⁶⁵. Organizațiile Partidului Social-Democrat și Uniunii Populare Maghiare din Gheorghieni au cerut însă Direcției Generale a Poliției, prin telegramele din 11 și, respectiv, 12 mai 1946, să anuleze hotărârea de expulzare, pe motiv că ei nu ar fi luat parte la acțiune, că cei doi ar fi avut pașapoarte eliberate de Consulatul suedez și că soția lui Sági era cetățeană română⁶⁶. Dar, la începutul lui mai, dr. Sági Zoltan și Lovásky Zoltan cu soția fuseseră deja trecuți peste frontiera de stat a României, pe la Episcopia Bihorului⁶⁷.

Statutul favorabil de care s-au bucurat minoritarii maghiari în primii ani ai regimului comunist și motivațiile unui asemenea tratament au fost evidențiate nu numai într-o serie de rapoarte ale organelor autohtone de ordine publică, ci și de unii dintre străinii aflați în acea perioadă în țară. În raportul asupra situației României din anul 1946, întocmit de Adrian Holman, ministrul Marii Britanii la București, adresat premierului englez, Clement Attlee, se arăta că majoritatea populației maghiare din Transilvania susținea guvernul Petru Groza. Mulți dintre unguri se făcuseră vinovați de persecutarea populației românești din nordul Ardealului, iar după eliberarea lui au ales ca refugiu Partidul Comunist Român, spre a nu fi judecați pentru crime de război. Guvernul

Groza a manifestat tendința de a acorda un tratament preferențial minorității ungare comuniste față de majoritatea populației românești, care suferise din cauza maghiarilor în timpul războiului, iar această politică a sporit animozitățile și ostilitatea românilor față de comuniști⁶⁸. Corespondentul ziarului american *"The Christian Monitor"*, din Boston, Reuben H. Markham, aflat atunci în România, a surprins și mai fidel decât Holman rapoartele maghiarilor din Transilvania cu partidul comunist, cu guvernul Petru Groza și, în plus, cu autoritățile sovietice. *"Ungurii de aici - scria el, referindu-se la orașul Satu Mare - m-au implorat insistent să ajut la salvarea lor, câștigând sprijinul Americii pentru guvernul Groza. Mulți unguri din oraș - continua Markham - erau atașați de ruși ca de mântuitorii lor, timp în care maghiarii situați la 15 mile (circa 25 km) mai la vest, peste frontieră, în Ungaria, se opuneau rușilor cu mai multă energie chiar decât o făceau românii"*⁶⁹. La Cluj, relata același ziarist american, ungurii manifestau prin oras, strigând *"Jos Maniu!"*, dar niciodată *"Jos Horthy!"*. Întreaga mișcare antiromânească din oraș era sprijinită de partidul comunist, în numele democrației. Patronul ei principal sau, poate, simbolul ei, era primul ministru Petru Groza, urât de majoritatea românilor din Transilvania și susținut de majoritatea ungurilor. *"Adesea se spunea, în glumă, dar nu fără un sâmbure de adevăr, - scria Markham - că ungurii aveau doi prim miniștri, pe Zoltan Tildy la Budapesta și pe Groza la București"*⁷⁰.

Este un fapt neîndoielnic că sovieticii au favorizat pe maghiarii din Transilvania, pe care i-a folosit adesea împotriva populației de origine română și că cei dintâi s-au bucurat, concomitent, și de sprijinul noilor organe ale administrației autohtone și în primul rând de cel al șefului guvernului, Petru Groza, satisfăcut de faptul că numeroși maghiari aderaseră la partidul comunist. La 9 aprilie 1945, într-o convorbire avută la București de A. P. Pavlov cu premierul român, consilierul politic al Comisiei Aliate (Sovietice) de Control l-a întrebat dacă guvernul de la București împiedică revenirea în Ardeal a ungurilor ce fuseseră strămutați de aici de către germani în perioada războiului. Petru Groza l-a asigurat pe Pavlov că va face cercetări și că va lua măsuri pentru ca țărani unguri să poată reveni în Transilvania⁷¹. Or, în perioada războiului, germanii nu au strămutat din Ardeal nici un locuitor de origine maghiară, aceștia părăsindu-și în mod voluntar, în

număr mare, domiciliile din sudul provinciei, pentru a se stabili în nordul ei, ocupat de Ungaria. Or, numai în 1940, după Diktatul de la Viena, circa 160.000 de maghiari au părăsit sudul Transilvaniei, plecând în Ungaria⁷², iar în toamna anului 1944 numeroși unguri din nodrul provinciei au imigrat în aceeași țară împreună cu trupele horthyste în timpul retragerii lor.

În urma unor insistente și repetate intervenții ale Uniunii Populare Maghiare din România în favoarea conaționalilor, guvernul de la București le-a dat câștig de cauză ungurilor care se refugiaseră din zona de sud în cea de nord a Ardealului. Uniunea a obținut decizia ministerială nr. 1 015, din 31 mai 1946⁷³, care permitea, contrar legii pentru reforma agrară, din 23 martie 1945, scutirea de expropriere a absenteiștilor unguri și germani, dacă se întorseseră în țară până la data emiterii ei, celorlalți absenteiști urmând a li se aplica dispozițiile literei a din art. 3 al legii. După numai opt zile de la publicarea deciziei în *Monitorul oficial*, prin ordinul Ministerului Agriculturii și Domeniilor nr. 176 045, din 21 iunie 1946, ea a fost însă contramandată în privința drepturilor germanilor din acea categorie, ceea ce a produs, după cum era și de așteptat, nemulțumiri profunde și proteste din partea acestora⁷⁴. "*Ca urmare*, - așa cum arăta instanța agrară județeană Brașov și cum rezultă și din alte materiale documentare referitoare la alte județe -, *de efectele ei au beneficiat toți maghiarii aflați într-o asemenea situație*"⁷⁵. Cum, însă, o parte din averile absenteiștilor unguri se aflau, potrivit Convenției de armistițiu, din 12 septembrie 1944, sub sechestrul Casei de Administrare și Supraveghere a Bunurilor Inamice (C.A.S.B.I.), prin protocolul româno-maghiar, încheiat la 16 mai 1947, guvernul de la București s-a angajat să aprecieze situația țăranilor unguri ale căror bunuri rurale ar fi fost scoase de sub sechestrul acestei instituții, "*pentru ca o lichidare echitabilă să poată interveni*". Ungurii puteau realiza prin vânzări contravaloarea imobilelor din România într-un termen de șase ani. Maghiarilor li se aplica, astfel, un regim similar supușilor cetățenilor din coaliția Națiunilor Unite cu proprietăți în România, nu absenteiștilor, în general. De fapt, în convorbirea din 12 mai 1947 avută de Petru Groza cu delegația maghiară, premierul român și-a exprimat intenția că nici C.A.S.B.I., nici legea agrară nu vor fi întrebuințate pentru a deposea pe cetățenii unguri de bunurile lor⁷⁶.

Mai mult decât atât, La 13 februarie 1948, Direcția Proprietății și Bunurilor Statului, din Ministerul Agriculturii, înștiința unele Camere de agricultură din județele Transilvaniei că Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România o sesizase că mulți săteni agricultori unguri din sudul provinciei, trecând în Ungaria, din diferite motive, nu fuseseră împrumătați pe motiv că erau refugiați. Din această cauză, se solicita a se cerceta toate cazurile, iar dacă aceștia îndeplineau condițiile legii nr. 187/1945 și existau rezerve de teren, să fie întocmite tabele suplimentare de împrumut și să se trimită spre aprobare Direcției ministeriale⁷⁷. Dispoziția de mai sus, contrarie dispozițiilor prevăzute în decretul de reformă agrară, fiind dată într-o perioadă în care operațiile de expropriere și împrumut fiind de fapt finalizate, nu s-a putut însă aplica decât în județul Arad, unde o suprafață de teren de 4 779 iugăre provenite de la germani a fost distribuită unui număr de 1 532 maghiari⁷⁸.

Nu exagerăm dacă afirmăm că, după 23 august 1944, dintre toți locuitorii țării, ungurii au reprezentat grupul etnic cel mai ostil autorității de stat românești și că, în mod paradoxal, ei au fost cei care s-au bucurat de cea mai largă toleranță din partea comunistilor, care le-au făcut numeroase concesii. Astfel, într-o notă secretă, din 12 decembrie 1944, Direcția Generală a Poliției reproducea Instrucțiunile privitoare la lagărele de muncă, pe care Uniunea Populară Maghiară le primise de la conducerea partidului comunist. Observatorul politic de pe lângă Corpul VI Armată a raportat că la, 11 decembrie 1944, Comandamentul lui primise un ordin de la Marele Stat Major, potrivit căruia lagărele de muncă urmau a fi desființate. Ungurii care lucrau atunci acolo trebuiau eliberați și înlocuiți cu fasciști și hitleriști, precum și cu prizonieri germani. Partidul comunist a comunicat că observatorul său va urmări cu atenție deosebită executarea ordinului, pentru ca elementele fasciste din corpul ofițeresc să nu-l poată sabota. În același timp, Partidul Comunist din România a dat instrucțiuni Uniunii Populare Maghiare să trimită curieri în lagărele de muncă pentru a-i încunoștiința pe cei ce lucrau acolo să părăsească, fără nici o formă, locurile de muncă, deoarece nu se va lua nici o măsură împotriva lor⁷⁹. Or, persoanele din detașamentele de muncă forțată fuseseră internate din ordinul Comisiei Aliate (Sovietice) de Control, tocmai pe considerentul că ele s-ar fi încadrat

în categoria fasciștilor și a hitleriștilor, iar eliberarea lor fără avizul favorabil al Comisiei ar fi putut pune guvernul condus de generalul Nicolae Rădescu, pe care comunistii doreau să îl doboare, în conflict deschis cu rușii.

La 21 decembrie 1944, Serviciul de Informații, din Direcția Generală a Poliției, relatea, în nota nr. 34 797, redactată în baza unor surse demne de toată încrederea și comunicată Președinției Consiliului de Miniștri, Marelui Stat Major, Ministerului de Război și Ministerului de Interne, că, în cadrul acțiunii de recrutare de membri, agenții Uniunii Populare Maghiare desfășurau o intensă propagandă în rândurile muncitorilor unguri, promițându-le, în afară de salarii mari, pământ pentru familii, locuințe, cantine, îmbrăcăminte, școală gratuită pentru copii, drepturi politice suverane față de muncitorii care nu erau înscrși în organizație, indiferent de originea lor etnică, dreptul de a-și alege singuri primari, jandarmi și șefi de poliție. În ultimul timp, agenții mai promiteau că Uniunea Populară Maghiară va primi dreptul de a controla și de a contesta sentințele judecătorești pronunțate împotriva muncitorilor înscrși în organizație⁸⁰. Uniunea mai urma a cere câte zece iugăre de pământ, situate în imediata apropiere a orașelor și a localităților industriale, pentru muncitorii de origine maghiară⁸¹. După numai circa trei săptămâni, la 13 ianuarie 1945, Serviciul Special de Informații comunica Președinției Consiliului de Miniștri, Marelui Stat Major, Ministerului de Război, Ministerului de Interne și Comandamentului General al Teritoriului, că avea informații serioase potrivit cărora comitetul central al Uniunii Populare Maghiare intenționa să intervină pe lângă forurile competente ca să le permită unor membri permanenți ai organizației să aibă dreptul de a purta arme, pe considerentul că astfel ar fi avut *„posibilitatea să se apere de dușmanii interni”*. În realitate, cererea liderilor Uniunii făcea parte dintr-un program preconizat de conducerea organizației, care urmărea înarmarea membrilor ei⁸².

Trebuie menționat, de altfel, că, nu numai că multe persoane din organele centrale de conducere ale forțelor politice de extremă stângă i-au favorizat în mod constant pe maghiari, dar unele dintre ele au mers până acolo încât au contestat chiar autoritatea statului român asupra teritoriilor sale locuite în majoritate de maghiari, în speță a ținuturilor secuiești. Astfel, Alexandru Sencovici declara, în ședința consi-

liului F.N.D. din 24 ianuarie 1945, în calitatea avută atunci de reprezentant al Sindicatelor unite, că, întrucât în Transilvania locuiau un milion de secui, era inadecvat să se spună că teritoriul respectiv era pământ românesc. *„Și de ce să ne angajăm noi că este pământ românesc, când putem spune... partea țării noastre... Pentru că românii vor spune: acesta este pământul nostru. Și în jumătate de sate sunt români și în cealaltă jumătate a satului unguri. Tocmai acestea sunt problemele de bază ale Transilvaniei. Și de ce să îl declarăm pământ românesc?”*⁸³.

Or, dacă Alexandru Sencovici ar fi avut curiozitatea să facă apel la datele Recensământului general al populației României din 29 decembrie 1930, ar fi putut descoperi că, de fapt, cifra secuilor din Transilvania nu era de un milion, ci numai de 349.393⁸⁴, deci cu circa 65% mai mică decât cea pe care o indicase în sprijinul demonstrației sale. Dar, în arsenalul propagandistic al comunistilor din perioada luptei pentru acapararea puterii în stat, minciunile și exagerările aveau o frecvență exagerat de mare.

Optica denaturată a autorităților comuniste despre atitudinea populației maghiare a Ardealului față de noul regim s-a repercutat în mod nemijlocit asupra românilor. De remarcat că, adesea, cooperarea conducerii comuniste din România cu Uniunea Populară Maghiară s-a făcut prin neglijarea culpabilă a intereselor populației majoritare. În perioada stăpânirii horthyste, comunitățile românești din nord-vestul Transilvaniei fuseseră complet lipsite de posibilitatea instruirii copiilor lor în limba maternă, iar după revenirea teritoriului în componența statului român, în unele locuri, situația nu a cunoscut nici o schimbare. În buletinul informativ al Legiunii de jandarmi Bihor privitor la perioada 25 ianuarie-10 februarie 1946 se menționa că populația de origine română comenta nefavorabil faptul că în multe sate locuite de ea, deși existau localuri, copiii nu învățau carte, deoarece nu aveau învățători. În același timp, școlile maghiare funcționau, dar elevilor nu le erau predate istoria și geografia României, portretul regelui nu era expus, iar învățătorii nu executau nici un ordin al Inspectoratului școlar⁸⁵. La 17 martie 1947, Inspectoratul General al Jandarmeriei transmitea Cabinetului Ministerului Educației Naționale o notă în care erau sintetizate nemulțumirile locuitorilor din comunele Dealu Boții, Visa, Ghiurcuța de Sus și Nearșova, județul

Cluj, privitoare la scolile primare, care nu aveau învățători și material didactic. Populația de origine română comenta nefavorabil această situație, afirmând că nici statul maghiar în anii 1940-1944 nu s-a îngrijit de educația copiilor lor, pe când copiii ungarilor au învățători plătiți de guvernul român la fiecare școală, chiar și acolo unde nu erau decât 20 de elevi⁸⁶.

La fel ca și unii dintre comuniștii din Moldova, care susțineau în acea perioadă forțele de extremă stângă în acțiunile lor împotriva ordinii sociale, economice și politice date și încorporarea provinciei în Uniunea Sovietică, și cei din nord-vestul Ardealului, fiind în marea lor majoritate de origine maghiară, atentau la integritatea teritorială a țării. La 11 ianuarie 1945, Serviciul Special de Informații consemna, într-o notă secretă, că, în cadrul unor discuții avute în cursul lunii decembrie 1944, cu mai mulți membri de la Secția politică sovietică din Cluj, profesorul dr. Bolgar Lajos, conducătorul Biroului maghiar de pe lângă secția amintită, a susținut, în legătură cu problema Ardealului, că nordul lui trebuia să fie neaparat înglobat în viitoarea republică sovietică maghiară, urmând ca, la scurtă vreme după ce Ungaria va fi declarată republică sub controlul Uniunii Sovietice, sudul Transilvaniei să aibă aceeași soartă. Bolgar a explicat că era de mare importanță înființarea unei puternice republici sovietice ungare, care să constituie un important punct strategic pentru apărarea republicilor sovietice. Dat fiind faptul că după încheierea păcii, Ungaria va trebui să satisfacă în întregime pretențiile teritoriale ale Cehoslovaciei, el considera că era absolut necesar ca Republica Sovietică Ungară să fie completată cu Transilvania. Pe de altă parte, Bolgar a expus avantajele pe care le-ar fi avut Uniunea Sovietică de pe urma unei înțelegeri româno-maghiare ori româno-cehoslovace, cea de-a doua fiind mult mai favorabilă, în primul rând din cauză că neînțelegerile dintre unguri și cehoslovaci erau mult mai mici decât cele dintre români și maghiari. În încheiere, conducătorul Biroului maghiar a declarat că orientarea politică a Cehoslovaciei spre Uniunea Sovietică era veche și sinceră, pe când politicienii români priveau mai mult spre Anglia⁸⁷.

În aceeași lună a venit la Sibiu Pikay Ștefan, locțiitorul profesorului Bolgar Lajos la Biroul maghiar de pe lângă Secția politică a Comandamentului sovietic din Cluj, care a făcut conducătorilor de încredere ai organizației comuniste din Sibiu o serie de declarații. Fiind

însărcinat de către Secția politică din acel municipiu să se deplaseze în nordul Transilvaniei și în teritoriile ungare ocupate de armata roșie pentru a constata situația politică din regiunile respective, Pikay a ajuns la concluzia că majoritatea ungarilor din nord-vestul Ardealului erau împotriva doctrinei comuniste și că simpatia acestora se îndrepta mai mult spre români, toți locuitorii, inclusiv cei din localitățile în care majoritatea era de origine maghiară, dorind cu nerăbdare sosirea autorităților românești, de la care așteptau ameliorarea situației lor. Este adevărat - afirma el - că exista o minoritate care se opune curentului general, dar aceasta este formată aproape în exclusivitate din elemente care au sprijinit regimul horthyst și pe care nu se putea conta, deoarece lucra numai din interes. Cu toate că aceste elemente au înjghebat, atât în nordul Ardealului, cât și în regiunile din Ungaria ocupate de trupele sovietice, mici nuclee ale "*Madosz*", totuși, ele nu au fost în stare să câștige masele de partea lor. Pentru a ilustra în culori cât mai clare faptul că armata sovietică și regimul comunist nu erau privite cu simpatie de populația maghiară, Pikay a amintit următoarea declarație a unui muncitor ungar dintr-o comună din apropierea orașului Szolnok: "*Am trăit la sfârșitul războiului trecut sub ocupația românească, n-am fugit nici atunci și nici acum. Ocupația românească din războiul trecut s-a făcut pe neobservate, populația nici nu a simțit trecerea armatei române, iar în ziua următoare ocupației viața și-a reluat aspectul normal, prăvăliile erau deschise și în scurt timp populația s-a împrietenit cu ostasii români, care s-au purtat cinstit și prietenește cu populația civilă. Atunci, circulația pe străzi era absolut asigurată, în timp ce azi nici avutul și nici viața populației nu este sigură*". Apoi, Pikay a relatat că, într-adevăr, unele unități militare ale armatei sovietice s-au purtat în mod barbar și neomenos cu populația civilă din regiune și au lăsat o impresie rea, care nu va putea fi ștersă cu nici o propagandă⁸⁸.

Nu numai șoviniștii maghiari care nu aveau nici o relație de colaborare cu administrația românească, ci și o parte dintre ungurii înregimentați în jandarmeria populară, printre ei diverși comandanți ai acesteia, au întreținut o propagandă stăruitoare pe tema alipirii Transilvaniei la Ungaria ori, în caz de eșec, declararea ei stat independent. Nota Inspectoratului General al Jandarmeriei din 24 august 1945 asupra stării de spirit preciza că centrul de dirijare a acțiunilor era orașul Târgu Mureș,

care primea instrucțiuni de la Serviciul de propagandă din Budapesta, prin agenți care treceau frontiera cu ajutorul ostașilor sovietici. Din rândurile organizațiilor șoviniste se distinsese atunci, prin activitatea de ansamblu, aceea condusă de fostul șef al jandarmeriei populare din județele Ciuc, Mures, Odorhei și Trei Scaune, Pila Istvan, la locuința căruia, din comuna Covasna, județul Trei Scaune, s-a descoperit un depozit de armament, cu un tun antitanc, două Brandt-uri și diferite arme automate⁸⁹. La 15 august 1945, Legiunea Trei Scaune l-a arestat, împreună cu alți 14 membri care se constituiseră într-o organizație revizionistă. Între complici figurau Silvasy Victor, fost șef al poliției din Sfântu Gheorghe, numit în acest post la 1 mai 1945, și Elefant Iosif, comisar de poliție în același oraș, investit în funcție tot la 1 mai 1945⁹⁰. Membrii organizației plănuiseră să înlăture, cu ajutorul armelor, administrația românească din Transilvania. Ei au pregătit și câteva memorii, cu scop de a le trimite comisarului poporului pentru afacerile externe al U.R.S.S., Viaceslav M. Molotov, în care solicitau autonomia Ardealului sau alipirea lui la Uniunea Sovietică⁹¹. Arestatii au fost puși în libertate, deoarece Pila Istvan a declarat că armele fuseseră strânse pentru a fi folosite împotriva fasciștilor. El a reluat contactele cu colaboratorii săi, continuând să facă propagandă șovină și amenințând pe cei care l-au denunțat⁹². Tot în august 1945, la sediul poliției din Târgu Secuiesc a fost descoperit un alt depozit de arme, muniții și explozivi (26 mitraliere românești și germane, două pistoale, o armă automată Faustpatrone și multe muniții), organizat în taină de șeful acestei instituții, Szekely Ștefan, și de ajutorul său, Bene Zoltan⁹³.

Paralel, manifestele răspândite de unguri au constituit alte probe evidente ale intoleranței de care o parte dintre ei dădeau dovadă, în unele dintre ele românii contestându-li-se chiar drepturile elementare pe care legislația țării le consacra. Astfel, în manifestele difuzate la Târgu Mureș în seara zilei de 20 iunie 1945 se protesta contra redeschiderii școlilor românești, iar tinerii secui erau chemați să acționeze *“<pentru a apăra porunca destinului maghiar, dacă va fi nevoie, cu dinții, cu carnea și cu cele 10 unghii>”*⁹⁴. Manifestele răspândite, în februarie 1946, în județul Ciuc acuzau până și conducerea Uniunii Populare Maghiare că ar li trădat interesele ungarilor din România⁹⁵, în pofida faptului că această organizație s-a plasat

în permanență în fruntea instituțiilor care au coordonat acțiunile revizionistilor maghiari din Transilvania.

În iulie 1945, când, după repetate și masive reduceri în efectivele jandarmeriei, Comisia Aliată (Sovietică) de Control a aprobat o primă majorare a numărului angajaților ei, reînființând, printre altele, și Inspectoratul Regional Târgu Mureș, la posturile de la legiunile din nord-vestul Transilvaniei s-a aprobat a fi încadrați 446 de tineri din fosta “jandarmerie populară”⁹⁶. Printre aceștia figurau și șoviniști maghiari ostili statului român. La 9 octombrie 1945, Inspectoratul de Jandarmi Mureș raporta Inspectoratului General al Jandarmeriei că sergentul major Arpad Petre, provenit din jandarmeria populară, se făcea vinovat de acțiune șovinistă maghiară și de defăimarea instituției jandarmeriei, prin aceea că într-o discuție avută cu un ostaș sovietic i-a declarat că se simțise mai bine sub regimul maghiar, deoarece conducerea ținutului Odorhei era patronată de patria sa, Ungaria. În plus, el nu se ținea de serviciu, luând parte la sedintele organizației comuniste în timpul programului⁹⁷.

Or, în acea lună, administrația românească nu era încă reinstalată în nord-vestul Transilvaniei. Într-o cuprinzătoare dare de seamă referitoare la perioada 15 - 31 iulie 1945 a Serviciului Poliției de Siguranță din cadrul Inspectoratului Regional de Poliție Cluj, redactată de subinspectorul de poliție Keleti Alexandru, un maghiar investit pe funcție, după toate probabilitățile, de către ruși, în afara elogiilor aduse comuniștilor români și Uniunii Sovietice, se spun și câteva adevăruri dureroase asupra situației din acel teritoriu, care nu sunt consemnate în notele informative și în rapoartele celorlalte organe de ordine publică. Keleti ne informează că populația de aici aștepta cu nerăbdare instalarea autorităților românești, sperând ca haosul administrativ care domina atunci nord-vestul Ardealului să fie cât mai repede și în mod definitiv înlăturat. În orașe, criza locuințelor era foarte mare și ea cauza multe nemulțumiri. *“Refugiații care se întorc la vetrele părăsite nu pot reprimi locuințele sau casele lor proprii, care sunt ocupate de către cetățenii unguri veniți după verdictul de la Viena. După deportarea evreilor, locuințele lor au fost ocupate în majoritate de către ungurii veniți după 1940 și chiar după 23 august 1944, așa încât cetățenii români care au fost siliți, din ordinul fasciștilor maghiari, să părăsească locuințele lor, azi stau fără cămin*

(subl. autorului). *Din cauza aceasta, nemulțumirea este crescândă, în special față de autorități, care nu pot repune în drepturi legale pe cetățenii români, afirmând că și azi <ungurii sunt stăpâni și funcționarii sunt plătiți de unguri>*⁹⁸.

Populația românească - preciza subinspectorul - ar vrea să trăiască în realții amicale și în pace cu maghiarii de aici, "însă ungurii veniți din Ungaria după 1940 susțin șovinismul și iredentismul, influențând pe ungurii bășinași și făcând propagandă pentru alipirea Ardealului din nou la Ungaria (subl. autorului). Acesta este motivul pentru care românii ar fi bucuroși să(-i) vadă pe aceștia cât mai curând dincolo de frontiera de unde au venit"⁹⁹.

Keleti reia și aprofundează, în capitolul 2 al Dării de seamă, intitulat Naționalitățile conlocuitoare, problema propagandei șoviniste atunci când se referă la maghiari, motiv pentru care vom expune în întregime - cu greșelile gramaticale - textul redactat de el:

"În general, sunt înscrși în Uniunea Populară Maghiară (Magyar Népi Szövetség) sau în alte organizații democratice. După informațiile obținute, se observă că șovinismul maghiar continuă și mai accentuat decât mai înainte (subl. autorului). Problemele care se discută și se propagă este (sic!) realipirea Ardealului la Ungaria sau un Ardeal independent. Șoviniștii sunt într-un număr destul de mare (subl. autorului), nu vreau să înțelegă că Ardealul este definitiv integrat și aparține României, că tratatul de la Viena nu a fost just, că Ardealul este o bucată de pământ din România și nu a(l) Ungariei sau o <Țară independentă>".

Din cauză că nu s-au luat măsuri serioase contra șovinismului, și dacă sunt luate, prin intervenții sunt oprite, așa că curajul lor este în creștere (subl. autorului), arătând că autoritățile sunt slabe pentru a combate șovinismul. Precum și prin diferite inscripții pe pereți și zvonuri jignesc Țara românească, de exemplu: <Oláh ország, lo ...ország>, <Égjen Bukarest, Éljen Budapest> (Țara valahilor - Țara cailor. Să ardă Bucureștii - Să trăiască Budapesta). Ordinele date de autoritățile românești nu sunt primite în serios, spunând că rușii sunt cei care dau ordine și nu românii. Încă nu este România aici. În general, au speranța că tratatele de pace vor da Ardealul Ungariei. Sunt sute de unguri care nici nu au schimbat pengő, sperând că totul este provizoriu (subl. autorului).

*Șovinismul este mai tare în rândurile intelectualilor și mai ales printre studenți, liber profesioniști și comercianți (subl. autorului). Muncitorii (care) sunt mai rezervați și (sunt cei) care înțeleg că șovinismul este (cel) care împiedică înfrățirea popoarelor. Dar, totuși se observă o oarecare influență în rândurile lor de către propaganda șovinistă. Este de remarcat de prin Uniunea Populară Maghiară (sic!) nu a descoperit nici o ajutorare pentru a putea combate șovinismul. S-a observat că cei veniți după anul 1940 în Ardealul de Nord sunt acei care susțin șovinismul deschis (subl. autorului) și în problemele mai greu de rezolvat a(le) guvernului ei întrebunțează justificarea șovinismului, ca de exemplu: situația economică a Ardealului de Nord este mai grea decât în Regat. Ardealul nu este altceva decât o colonie a Regatului, că încadrarea nu este bine făcută, pentru (că) toți reacționarii din Regat sunt trimiși în Ardeal etc., etc."*¹⁰⁰.

Implicarea autorităților militare și civile sovietice în comunizarea administrației din nord-vestul Transilvaniei și tolerarea de către noua putere a numeroaselor acțiuni antiromânești ale șoviniștilor maghiari au îmbrăcat și alte aspecte care au fost tratate de noi pe larg în câteva studii publicate în anii anteriori¹⁰¹, din care cauză, în acest articol nu am mai găsit necesar să facem aici referiri la ele. Oricum, menținerea agitațiilor în rândurile unor grupuri de maghiari din Transilvania după turnura de la 23 august 1944 a reprezentat o continuare a propagandei revizioniste din perioada anterioară, dirijată și alimentată de guvernul de la Budapesta și implementată de șoviniștii autohtoni de origine maghiară. Concomitent, ele au fost încurajate și susținute de către autoritățile militare sovietice cantonate pe teritoriul provinciei și tolerate în mod culpabil de către conducerea comunistă a României ca o răsplată a faptului că numeroși unguri din Transilvania s-au înregimentat atunci în minusculul partid comunist. Această politică a acutizat conflictul etnic din provincie și, în același timp, a produs o indignare profundă în rândul populației de origine română, care s-a considerat umilită prin lipsa oricărei măsuri de protecție din partea autorităților centrale de la București împotriva numeroaselor abuzuri comise de către șoviniștii maghiari împotriva ei și a statului român.

Dr. Dumitru Șandru

Note

1. Vezi *Arhiva Națională Istorică Centrală*, fond *Inspectoratul General al Jandarmeriei, Teritoriul*, dosar 484/1947, f. 1.
2. *Idem*, fond *Directia Generală a Poliției*, dosar 46/1945, f. 13 - 14.
3. *Idem*, fond *Directia Generală a Poliției*, dosar 90/1944, f. 6.
4. DUMITRU SANDRU, *Jandarmeria românească din Transilvania de Nord în anii 1944-1945*, în *Anuarul Institutului de istorie*, Cluj-Napoca, 1994, p. 172 - 173.
5. *Arhiva Națională Istorică Centrală*, fond *Directia Generală a Poliției*, dosar 2/1945, f. 48.
6. *Monitorul oficial*, nr. 219, din 22.IX.1944.
7. *Arhiva Națională Istorică Centrală*, fond *Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala*, dosarele 71/1944, f. 9; 85/1944, f. 22.
8. *Idem*, dosar 48/1944, vol. I, f. 10; vol. II, f. 310. Vezi și nota Inspectoratului General al Jandarmeriei din 19 octombrie 1944, cu ordinul generalului Kovloschi, de la Comandamentul militar al garnizoanei sovietice din Cluj, pentru părăsirea orașului în termen de trei ore (*idem*, dosar 85/1944, f. 56).
9. *Idem*, dosar 46/1944, vol. I, f. 10 și 13.
10. *Ibidem*, vol. II, f. 311.
11. *Ibidem*, vol. I, f. 10.
12. *Ibidem*, vol. III, f. 1.
13. *Ibidem*, f. 2.
14. *Ibidem*, f. 154.
15. *Idem*, dosar 25/1944, f. 246; *Arhiva Istorică Oradea*, fond *Inspectoratul Regional de Jandarmi Oradea*, dosar 36/1944, f. 19.
16. *Arhiva Istorică Oradea*, fond *Inspectoratul Regional de Jandarmi Oradea*, dosar 38/1944, f. 90 - 91.
17. *Ibidem*, f. 99.
18. *Idem*, dosar 49/1945, f. 181; *Arhiva Națională Istorică Centrală*, fond *Emil Hagișanu*, dosar 79/1946, f. 2; *România. Viața politică în documente. 1945*, București, 1994, p. 198.
19. Vezi Constantin Sănătescu, *Jurnal*, București, 1993, p. 180.
20. *Arhiva Națională Istorică Centrală*, fond *Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala*, dosar 46/1944, vol. III, f. 24.
21. *Ibidem*, f. 16.
22. *Ibidem*, f. 26.
23. *Ibidem*, f. 28 - 29.
24. *Ibidem*, vol. II, f. 169.
25. Vezi Misiunile lui A. I. Vășinski în România (*Din istoria relațiilor româno-sovietice, 1944-1946*). *Documente secrete*, București, 1997, p. 87 - 91.
26. *Serviciul Român de Informații, Cartea albă a Securității*, vol. I, 23 august 1944 - 30 august 1948, f. I., 1997, p. 130.
27. *Arhiva Istorică Oradea*, fond *Inspectoratul Regional de Jandarmi Oradea*, dosar 38/1944, f. 2 - 3.
28. *Ibidem*, f. 3.
29. *Idem*, dosar 45/1945, f. 183.
30. *Arhiva Națională Istorică Centrală*, fond *Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala*, dosar 25/1945, f. 9.
31. *Arhiva Istorică Oradea*, fond *Inspectoratul de Jandarmi Oradea*, dosar 47/1945, f. 30.
32. *Arhiva Națională Istorică Centrală*, fond *Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala*, dosar 25/1944, f. 145.
146. De fapt, comandamentele militare sovietice din județe

ceruseră evacuarea autorităților românești nu în trei zile, ci până în ziua următoare. Deși în documente se folosește titulatura MADOSZ, la 16 octombrie 1944, el se transformă în Uniunea Populară Maghiară.

33. DAVID PRODAN, *Memorii*, București, 1993, p. 52.
34. CONSTANTIN SĂNĂTESCU, *op. cit.*, p. 180.
35. *Arhiva Națională Istorică Centrală*, fond *Directia Generală a Poliției*, dosar 59/1944, f. 7; *Scânteta*, 21.XI.1944.
36. *Arhiva Istorică Oradea*, fond *Inspectoratul Regional de Jandarmi Oradea*, dosarele 36/1944, f. 45; 38/1944, f. 91.
37. *Idem*, dosar 44/1944, f. 111.
38. *Idem*, dosar 46/1944, f. 181 și 188.
39. *Idem*, dosar 49/1945, f. 577.
40. *Idem*, dosar 47/1945, f. 96.
41. *Arhiva Națională Istorică Centrală*, fond *Președinția Consiliului de Miniștri, Stenogramele ședințelor*, dosar 3/1945, f. 8.
42. *Arhiva Istorică Oradea*, fond *Inspectoratul Regional de Jandarmi Oradea*, dosar 47/1945, f. 128.
43. *Ibidem*, f. 128 - 129.
44. *Ibidem*, f. 129.
45. *Arhiva Națională Istorică Centrală*, fond *Directia Generală a Poliției*, dosar 46/1945, f. 2.
46. *Arhiva Istorică Oradea*, fond *Inspectoratul Regional de Jandarmi Oradea*, dosar 8/1946, f. 70. Vezi și *Arhiva Istorică Iași*, fond *Inspectoratul Regional de Jandarmi Iași*, dosar 93/1944, f. 300.
47. *Arhiva Istorică Oradea*, fond *Inspectoratul Regional de Jandarmi Oradea*, dosar 49/1945, f. 762.
48. *Ibidem*, f. 915.
49. *Arhiva Națională Istorică Centrală*, fond *Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala*, dosar 39/1947, vol. II, f. 221 - 223.
50. Misiunile lui A. I. Vășinski..., p. 186.
51. *Arhiva Națională Istorică Centrală*, fond *Directia Generală a Poliției*, dosar 46/1945, f. 11.
52. *Idem*, fond *Inspectoratul General al Jandarmeriei, Teritoriul*, dosar 492/1947, f. 6.
53. *Ibidem*, f. 7.
54. *Idem*, fond *Directia Generală a Poliției*, dosar 63/1946, f. 24. Vezi pentru numărul locuitorilor *Recensământul general al României din 1941. 6 aprilie. Date sumare provizorii*, București, 1944, p. 266.
55. *Arhiva Națională Istorică Centrală*, fond *Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala*, dosar 37/1947, vol. III, f. 1. Or, în Lunca Mureșului, la recensământul din 6 aprilie 1941 au fost înregistrați 568 români și 917 unguri (*Recensământul general al României din 1941...*, p. 80).
56. *Arhiva Națională Istorică Centrală*, fond *Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrala*, dosar 39/1947, vol. IV, f. 144.
57. *Idem*, fond *Directia Generală a Poliției*, dosar 46/1945, f. 2.
58. *Ibidem*, f. 3.
59. *Idem*, dosar 41/1946, f. 4 - 5.
60. *Ibidem*, f. 6. Pentru alte detalii vezi și dosarul 46/1945, f. 10.
61. *Idem*, dosar 132/1946, f. 4.
62. *Ibidem*, 15.
63. *Ibidem*, f. 18.
64. *Idem*, f. 25 și 27. Ziarul *Drumul nou*, din Brașov, publica, la 14 aprilie 1946, articolul *Procesul rebelilor de la Gheorghieni. O ședință veselă la Curtea Marțială din Brașov*.
65. *Arhiva Națională Istorică Centrală*, fond *Directia*

Generală a Poliției, dosar 132/1945, f. 25, 31 - 32.
 66. *Ibidem*, f. 31 - 32.
 67. *Ibidem*, f. 35.
 68. Vezi Great Britain Foreign Office, Public Record Office, 371/67233, p. 9. *România. Viața politică în documente, 1946*. București, 1996, p. 567-568; ION CHIPER, FLORIN CONSTANTINIU, ADRIAN POP, *Sovietizarea României. Percepții anglo-americane (1944-1947)*. București, 1993, p. 193 - 194.
 69. REUBEN H. MARKHAM, *România sub jugul sovietic*, București, 1996, p. 418.
 70. *Ibidem*, p. 409 - 410.
 71. *Misiunile lui A. I. Vășinski în România...*, p. 165.
 72. Cf. ROBERT LEE WOLFE, *The Balkans in Our Time*, New York, 1967, p. .
 73. *Monitorul oficial*, nr. 134, 13.VI.1946.
 74. Vezi Arhiva Națională Istorică Centrală, fond *Reforma agrară din 1945, județul Făgăraș*, dosar 23/1946, f. 18.
 75. *Idem*, ... *județul Brașov*, dosar 243/1947 - 1950, f. 316; *județul Satu Mare*, dosar 99/1947 - 1948, f. 26 - 27; *județul Severin*, dosar 13/1946 - 1950, f. 8.
 76. *Idem*, *județul Ilfov*, dosar 83/1945 - 1950, f. 161 - 162.
 77. *Idem*, *Centrula*, dosar 41/1948, f. 7.
 78. Arhiva Națională Arad, fond *Camera agricolă a județului Arad*, dosar 8/1948, f. 84.
 79. Arhiva Națională Istorică Centrală, fond *Direcția Generală a Poliției*, dosar 3/1944, f. 8.
 80. *Ibidem*, f. 33.
 81. *Ibidem*, f. 30.
 82. Arhiva Serviciului Român de Informații, fond *Documentar*, dosar 4 034, f. 181.
 83. *România. Viața politică în documente, 1945*, p. 84.
 84. *Bréviaire statistique de la Roumanie, 1940*, p. 21 - 22.
 85. Arhiva Națională Oradea, fond *Inspectoratul Regional de Jandarmi Oradea*, dosar 35/1946, f. 109.
 86. Arhiva Națională Istorică Centrală, fond *Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrula*, dosar 39/1947, vol. II, f. 59 - 61.
 87. Arhiva Serviciului Român de Informații, fond

Documentar, dosar 4 034, f. 175 - 176.
 88. *Ibidem*, f. 178 - 180.
 89. Arhiva Națională Istorică Centrală, fond *Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrula*, dosarele 25/1945, f. 21 și 61; 27/1945, f. 71; *idem*, fond *Direcția Generală a Poliției*, dosar 46/1945, f. 4.
 90. *Idem*, fond *Direcția Generală a Poliției*, dosar 46/1945, f. 4.
 91. *Ibidem*, f. 5.
 92. *Ibidem*. Silvasy a fost destituit din funcție la 7 septembrie 1945, iar Elefant la 19 septembrie, dar el a fost reînscris pe post la 1 noiembrie 1945.
 93. *Idem*, fond *Inspectoratul General al Jandarmeriei, Centrula*, dosar 25/1945, f., 233.
 94. *Idem*, fond *Direcția Generală a Poliției*, dosar 46/1945, f. 2.
 95. *Ibidem*, f. 8.
 96. *Idem*, dosar 38/1945, f. 107.
 97. *Idem*, dosar 27/1945, f. 697.
 98. Arhiva Serviciului Român de Informații, fond *Documentar*, dosar 4 207, f. 8 - 9.
 99. *Ibidem*, f. 9 - 10.
 100. *Ibidem*, f. 10, 14 - 15.
 101. Vezi DUMITRU SANDRU, *Jandarmeria din Transilvania de Nord în anii 1944 - 1945*, în *Anuarul Institutului de istorie. Cluj-Napoca*, 1994, p. 171-182; *idem*, *Minoritatea maghiară din Transilvania după 23 august 1944*, în *Acta Musei Porolissensis, Zalău*, XIX, 1995, p. 401-417; *idem*, *Regimul cetățeniei locuitorilor din nordul Transilvaniei. în Sovietizarea nord-vestului României în anii 1944-1950*, Satu Mare, 1996, p. 65-75; *idem*, *Comisia Aliată (Sovietică) de Control și frontierele României*, în *Arhivele totalitarismului*, 1997, nr. 2-3, p. 40-50; *idem*, *Politica statului față de minoritatea germană și maghiară*, în *Arhivele totalitarismului*, 1999, nr. 1-2, p. 80-97; *idem*, *Raporturile dintre români și alogeni în anii 1944-1948*, în *Xenopoliana*, Iași, 2000, nr. 1-4, p. 116-124; *idem*, *Nord-vestul Transilvaniei de la 23 august 1944 până la reînscrisul administrației românești*, în *Arhivele totalitarismului*, 2000, nr. 3 - 4, p. 38 - 51.

Absract

The Administration in north-western Transylvania after the 23th of August 1944

The article approaches the issue of the Romanian administration reinstallation in north-western Transylvania after the 23rd of August 1944, pointing out the Hungarian population's attitude towards the Romanians and Romania, the contribution of the Soviet military and civil authorities at turning to communism in north-western Transylvania and the toleration by the new power of the numerous anti-Romanian actions and the Hungarian chauvinists.

It is believed that the pressure maintenance within some Hungarian groups in Transylvania after the 23rd of August 1944 represented a continuation of the revisionist propaganda in the prior period lead by the Government at Budapest and implemented by the Hungarian chauvinists. At the same time they were surrounded and sustained by the Soviet military authorities focused in the province and tolerated by the communist power in Romania, as a reward of the fact that many Hungarians in Transylvania penetrated the small Communist Party. This attitude led to the ethnic conflict within the province and, in the same time, produced a profound indignation within the Romanian origin population which considered itself humiliated due to the lack of any measure of protection from the local authorities in Bucharest against the numerous abuses made by the Hungarian chauvinists against them and Romania.

